

Ignorerade kriser 2005

En studie av ”katastrofåret 2005”: de väpnade konflikterna i Irak och Kongo-Kinshasa; orkanen Katrina och orkanen Stan.

En studie från Diakonia, skriven av Johanna Sällström på Westander Publicitet & Påverkan, finansierad av Räddningsverket

Maj 2006

s. 1 (28)

Förord

2005 har av många kallats katastrofernas år. Listan kan göras lång med ofattbara tragedier som krävt hundratusentals människors liv, som flodvågskatastrofen i Sydostasien, orkanerna Katrina, Rita, Stan och Wilma och jordbävningen i Pakistan.

Naturkatastrofernas omfattning har under de senaste åren ökat. 2004 dog omkring en kvarts miljon människor i olika katastrofer, vilket är tre gånger så många som året innan och tio gånger så många som 2002.¹

Trots att antalet krig nästan halverats sedan i början av 1990-talet pågår det över 30 väpnade konflikter runt om i världen.² De flesta väpnade konflikter utspelar sig i de fattigaste länderna i världen, främst i Afrika. Ofta är det inte kriget i sig som skördar flest offer, utan de flesta dödsfallen beror på sjukdomar och undernäring, som är en följd av kriget.³

Miljontals människor lever i katastrof- och konfliktsituationer, på platser som sällan uppmärksammas i omvärlden. Många dör i tysthet, långt bortom medias strålkastare och med omvärldens blickar riktade åt ett annat håll.

Det finns en medvetenhet bland biståndsorganisationerna om att fokus inte alltid hamnar där behoven är störst. Detta påverkar i sin tur ofta media och därmed den internationella agendan.

”Ignorerade kriser”, eller ”forgotten crises”, har blivit ett vedertaget begrepp som allt fler tar till för att beskriva flera av världens humanitära kriser, där omvärlden sviker sitt ansvar.

Flera organisationer listar ignorerade kriser. Enligt FN:s generalsekreterare Kofi Annan ignoreras för närvarande 21 kriser av det internationella samfundet, vilket han anser till stora delar beror på världens fokus på Irak och Afghanistan. 45 miljoner människor beräknas vara berörda av dessa ignorerade kriser.⁴ Andra organisationer som tar fram listor över ignorerade kriser är Läkare Utan Gränser⁵, EU-kommissionens kontor för humanitärt bistånd, ECHO⁶ och Reuters Foundation AlertNet.⁷

Men trots en ökad medvetenhet om ”ignorerade kriser” kvarstår problemet. Vi har ett gemensamt ansvar för att uppmärksamma ignorerade kriser och för att mobilisera den hjälp som behövs till lidande människor. Biståndsorganisationerna har en avgörande roll för att väcka omvärldens intresse.

Bo Forsberg

Generalsekreterare, Diakonia

---

¹ World Disasters Report 2004, Red Cross, <http://www.ifrc.org/publicat/wdr2004/>

² Olsson, Leif. Omvärldsbilder <http://www.omvarldsbilder.se/2005/051020-print.html>, 20051020

³ Olsson, Leif. Omvärldsbilder <http://www.omvarldsbilder.se/2005/051020-print.html>, 20051020

⁴ FN, The UN List of World's 21 Forgotten Crises <http://print.infoplease.com/ipa/A0920809.htm>

⁵ Doctors Without Borders, 7th annual World's 10 most underreported stories 2004

<http://www.doctorswithoutborders.org/publications/reports/2005/top10.html>

⁶ ECHO, Forgotten crises assessment 2005, <http://europa.eu.int/comm/echo/>

⁷ Reuters Foundation AlertNet: AlertNet top 10 'forgotten' emergencies, <http://www.alertnet.org/top10crises.htm>

Innehållsförteckning	
Förord	2
Sammanfattning	4
Syfte och utgångspunkter	6
Det humanitära biståndet	7
Vad styr det humanitära biståndet?	7
FN:s appeller	8
Privata donationer	9
Svenskarnas biståndsvilja ökar	10
Medias rapportering	11
Fallstudier	14
Orkanen Stan - Guatemala	14
Den humanitära situationen	14
Humanitärt bistånd	15
Orkanen Katrina	16
Den humanitära situationen	16
Humanitärt bistånd	16
Medias rapportering av orkanerna Katrina och Stan	17
Kongo-Kinshasa	19
Den humanitära situationen	19
Humanitärt bistånd	20
Irak	21
Den humanitära situationen	21
Humanitärt bistånd	22
Medias rapportering av Kongo-Kinshasa och Irak	23
Varför ignoreras kriser?	25
Vems är ansvaret?	27
Referenser	28

Sammanfattning

- Flera pågående humanitära katastroferna kunde ha förhindrats, eller blivit mindre omfattande om de uppmärksammats i tid.
- Mediernas rapportering från olika katastrofområden beror främst på huruvida det finns reportrar och biståndspersonal på plats eller inte och om konflikten berör oss – den så kallade närhetsprincipen.
- En orkan med katastrofala följder har ett betydligt större nyhetsvärde om den inträffar i ett mäktigt land och får globala ekonomiska konsekvenser, än om den sker i ett av världens fattigaste länder. Orkanen Stan i Guatemala krävde mer än dubbelt så många dödsoffer än orkanen Katrina i USA, men rapporteringen i media var mycket liten.
- Ett urval av svenska tidningar publicerade under 2005 cirka 40 gånger fler artiklar om orkanen Katrina än om orkanen Stan i Guatemala, totalt 1 742 artiklar om Katrina jämfört med 44 om Stan. Rikstäckande Dagens Nyheter publicerade 141 artiklar om Katrina och 4 om Stan i Guatemala, medan Svenska Dagbladet publicerade 356 om Katrina och 9 om Stan.
- Kongo-Kinshasa är inte strategiskt viktigt för västvärlden, men det är Irak. Tillståndet i Kongo-Kinshasa uppfattas mer som ett internt problem. Säkerhetsläget i landet är mycket svårt, vilket gör att omvärlden, inklusive FN, har svårt att hantera konflikten. Situationen i Irak är också farlig, men det finns ett stort internationellt intresse för utvecklingen i landet.
- Skeendet i Kongo-Kinshasa är svårare för media att fånga och visualisera, med utdragna och ”enformiga” konflikter och en vardag där döden blivit en del av tillvaron. Människor som dör i konstant lågintensivt våld, sjukdom eller undernäring är inte lika dramatiskt och inte heller en nyhetshändelse av samma slag som när en självmordsbombare på en fullsatt marknad i Bagdad drar 60 människor med sig i döden.
- Ett urval av svenska medier publicerade under 2005 drygt 10 gånger så många artiklar om Irak än om Kongo-Kinshasa, 6 010 artiklar om Irak och 521 artiklar om Kongo-Kinshasa. Dagens Nyheter publicerade 984 artiklar om Irak och 83 om Kongo-Kinshasa, medan motsvarande antal för Svenska Dagbladet var 1 835 respektive 150.
- Sida utbetalade år 2005 cirka 113 miljoner till Guatemala, varav drygt 13 miljoner var humanitärt bistånd. Samma år utbetalades 167,5 miljoner till Kongo-Kinshasa, varav 110 miljoner var humanitärt bistånd. Till Irak uppgick det svenska statliga biståndet till totalt 72 miljoner, varav cirka 22 miljoner var humanitärt bistånd.
- Det svenska statliga biståndet under 2005 kan inte sägas ha påverkats i negativ riktning av mediebevakningens närvaro respektive frånvaro i de studerade fallen. Det svenska biståndet under 2005 var större till Kongo-Kinshasa än till Irak. Till USA:s katastrofarbete efter orkanen Katrina utgick inget svenskt bistånd.

- Internationellt är givarländers politiska och ekonomiska intressen en avgörande faktor för nivån på biståndet, eller viljan att engagera sig i exempelvis fredsframtvigande eller fredsbevarande insatser. Länder som saknar intresse för stormakter får ett lägre stöd och blir ointressanta för medierna, vilket är tydligt både för Kongo-Kinshasa och Guatemala.
- Donationer från privatpersoner och organisationer riskerar att bli ett gensvar på medias rapportering. Två av tre svenskar menar att medias bevakning är det som mest har påverkat vem och vad de ska ge till.

Syfte och utgångspunkter

Syftet med denna studie är att analysera vilka faktorer som gör att en kris, en katastrof eller ett land ignoreras. Den mediala uppmärksamheten anses ofta spela en avgörande roll för hur stort biståndet blir och rapporten vill belysa hur relationen mediegenomslag - bistånd ser ut i de fyra fallen som redovisas.

Rapporten ska fungera som ett internt underlag för Diakonia i diskussionen om och opinionsbildning kring ”ignorerade kriser”. Såväl Diakonias som andra biståndsorganisationers insatser är viktiga för att öka uppmärksamheten kring bortglömda kriser samt för att mobilisera omvärldens hjälpinsatser till dessa kriser.

Rapporten granskar fyra kriser under år 2005 för att se vilka som har fått omvärldens strålkastarljus riktade mot sig och vilka som har ”glömts” bort. Fallstudierna har valts från områden där Diakonia bedriver verksamhet:

- Väpnade konflikter i Irak och i Demokratiska Republiken Kongo-Kinshasa
- Orkanerna Katrina i USA Stan i Guatemala

Två av kriserna är väpnade konflikter, en med ”hög” profil och en med ”låg” profil men med den gemensamma faktorn att de båda är pågående kriser sedan lång tid. Kriget i Irak kan, till skillnad från Kongo-Kinshasa, knappast kallas för en ignorerad kris och omfattas inte längre av FN:s humanitära appeller (consolidated appeals). Trots detta får Irak fortfarande en relativt stor mängd bistånd, där en betydande del utgörs av humanitärt bistånd. Detta motiverar valet av Irak i denna studie: för att jämföra orsakerna till det relativt höga biståndet som utgår till Irak med den väpnade konflikten i Kongo-Kinshasa, som har ett betydligt större humanitärt behov och som återfinns på ett flertal listor över ignorerade kriser.

De andra två fallstudierna utgörs av naturkatastrofer, två orkaner varav den ena i västvärlden och den andra i ett av Latinamerikas fattigaste länder. Situationen i Guatemala betraktas av flera organisationer som, om inte en ignorerad kris, så som ett land i djup fattigdom.

Granskningen av mediegenomslaget för de fyra fallstudierna koncentreras till svenska tidningars rapportering under år 2005. En kvantitativ studie görs där det mediala genomslaget mäts i antal artiklar.⁸

En genomgång görs också av utfallet av humanitärt bistånd. Granskningen baseras på internationell statistik, huvudsakligen från FN:s UNOCHA och svensk statistik från Sida.

---

⁸ Sökmotorn Affärsdata har använts för detta ändamål. För information om vilka medier som bevakas, se www.ad.se

Det humanitära biståndet

Granskningen av det humanitära biståndet baseras på internationell statistik, huvudsakligen från FN:s kontor för humanitära frågor UNOCHA och svensk statistik från Sida. FN:s appeller för humanitärt bistånd ger en bild av fördelningen av biståndet eftersom de utgör grunden för såväl FN:s som enskilda organisationers sammanställningar över de humanitära behoven. OCHA lanserar inför varje kalenderår appeller som bygger på samtliga vädjanden som kommit in från individuella länder eller regioner. Appellerna ger en indikation över aktuella behov och uppfyllelsen av behoven. Dock är det värt att notera att staters och organisationers humanitära bistånd kanaliseras även på annat sätt. Studien avgränsas dock till att enbart titta på FN:s appeller samt det svenska humanitära biståndet.

Vad styr det humanitära biståndet?

Enligt Genèvekonventionen ska grunden för humanitär hjälp vara att civila ska få hjälp och skydd i kris och konfliktsituationer. Målet för humanitära insatser är att bidra till att rädda liv, lindra nöd och upprätthålla mänsklig värdighet. Hjälpen ska inte vara villkorlig, inte ens för högre politiska mål som en freds- eller demokratiseringsprocess. Människor i nöd ska ovillkorligen få den hjälp de behöver, utan hänsyn till politiska eller andra intressen. En majoritet av världens stater har undertecknat de principer som konventionen föreskriver.

Tyvärr upprätthålls inte alltid dessa principer om oberoende hjälp i verkligheten. Humanitära insatser styrs ofta av politiska intressen. Andra länders strategiska och politiska intresse eller ointresse spelar också en viktig roll, trots att detta enligt Genèvekonventionen inte ska påverka det humanitära biståndet.

Problem kring det humanitära biståndet.

En annan aspekt är att humanitära intressen riskerar att flyta ihop med militära intressen. Detta har exempelvis skett i Irak, där USA:s agerande gör att humanitärt bistånd inte kan betraktas som en oberoende och neutral insats eftersom detta använts för att legitimera och söka stöd för de militära och politiska insatserna i landet. Ett växande problem är också att sammanblandningen mellan militära och humanitära insatser ökar när exempelvis militära resurser tas i anspråk för distribution av humanitär hjälp. Detta leder i sin tur att rent humanitära insatser av vissa grupper betraktas som legitima militära mål.

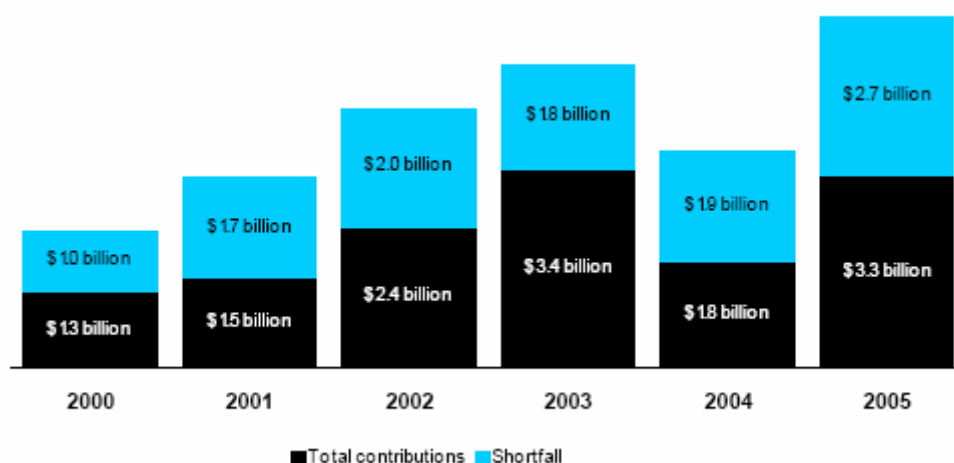
“If you had a similar natural disaster (to the tsunami) in Africa three months from now, I don’t think you’d have the same media coverage (or) the same consequences, because it’s only maybe once a year that the Western public is willing to be moved by disasters on that level.”⁹

⁹ Daily Times: Analysis: World’s “forgotten” crises cry out for attention, Ruth Gidley, 2005-03-11, hämtad 2005-10-11

FN:s appeller

FN begärde totalt 1.7 miljarder dollar i sin humanitära appell inför 2005, för 26 miljoner människor som i 14 kriser världen över behövde akut hjälp.¹⁰ Detta var betydligt lägre än de 3 miljarder dollar som begärdes föregående år, för 45 miljoner människor i 21 kriser. Minskningen kan förklaras bland annat med att flera kriser passerat det akuta stadiet för humanitärt bistånd. Men under året har FN gjort tio så kallade flash appeals, ”blyxtappeller”, för akuta kriser, vilket är långt över det normala. De tio blyxtappellerna, med flodvågskatastrofen i Sydostasien som den i särklass mest ekonomiskt omfattande med 1.3 miljarder dollar, är den främsta förklaringen till varför 2005 ändå gick förbi 2004 beträffande appellernas sammanlagda belopp. Flera sektorer i appellerna är dessutom underfinansierade i ett antal kriser.

Appellernas finansiering och underskott
(Redovisat i mitten av oktober varje år)

Källa: FN, Humanitarian Appeal 2006

Av de tio blyxtappellerna fattades vid årsslutet 2005 fortfarande 766 miljoner dollar för fem kriser, vilket finns med som ett underskott i 2006 års appell. En av dessa kriser är situationen i Guatemala efter jordskreden, där underskottet är 10 miljoner dollar.¹¹ Flera pågående kriser är inkluderade i 2006 års humanitära appell, däribland Kongo-Kinshasa.

2005 års appeller hade i slutet av mars 2005 enbart finansierats med totalt nio procent. Sex månader efter att appellerna lanserats hade ingen finansierats med mer än 52 procent, medelvärdet för appellernas finansiering var 35 procent. Jämfört med 2004 finansierades ändå appellerna totalt sätt i större utsträckning under 2005, underskottet vid årets slut till trots.

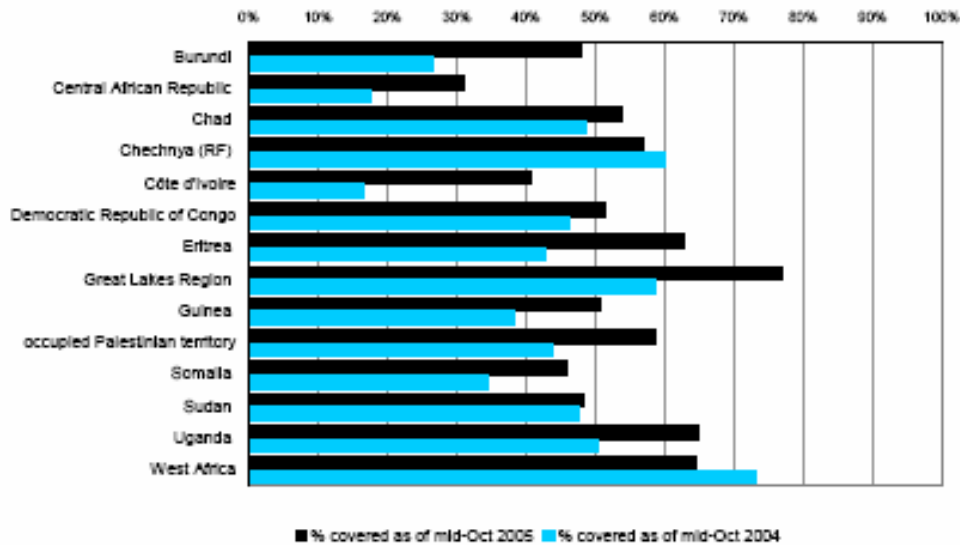
¹⁰ FN, Humanitarian Appeal 2005, http://www.reliefweb.int/appeals/2005/Hum_Appeal_2005.pdf

¹¹ FN, Humanitarian Appeal 2006,

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang=en

**Finansiering per appell, 2005 jämfört med 2004,
i procent av begärt bistånd**

Källa: FN, Humanitarian Appeal 2006

Det svenska biståndet under 2005 uppgick till totalt 22,4 miljarder kronor i utvecklingsbistånd, varav Sida hanterade cirka 60 procent, eller knappt 14 miljarder kronor. Det svenska biståndet kommer att uppgå till en procent av bruttonationalinkomsten (BNI) år 2006. I snitt utgår omkring 1,5 miljarder kronor per år från Sida till humanitära och konfliktförebyggande insatser.¹²

Privata donationer

De privata donationerna från privatpersoner, företag och organisationer i världen nådde aldrig tidigare skådade nivåer under de första månaderna 2005. Fyra till sex miljarder dollar gavs i privata donationer till arbetet efter flodvågskatastrofen, och pengarna kom snabbt. Ett flertal biståndsorganisationer fick till och med avbryta sina insamlingar för att försöka styra över bidragen till behövande i andra länder och andra katastrofer. Givarnas önskemål och deras ”öronmärkta” pengar kom alltså att stå i konflikt med de reella behoven. Detta satte stor press på länders regeringar och biståndsorganisationer att visa handlingskraft och uppvisa snabba resultat i form av konkreta insatser.

Många frågar sig om den enorma givarviljan var en engångsföreteelse eller en trendsättare för framtida givande. Privatpersoner har fortsatt att ge, även till andra katastrofer, men inte i lika stor utsträckning som efter flodvågskatastrofen.

Donationer från privatpersoner och organisationer riskerar i betydligt större utsträckning än det statliga biståndet att bli ett gensvar på medias rapportering. Det vi ser och läser om som berör oss skänker vi våra pengar till. De kriser vi inte har kunskap om når oss inte, trots att behoven i många fall kan vara lika stora och lika akuta. Detta resulterar i att bidragen sprids på ett ojämnt sätt mellan olika kriser och sektorer, beroende på vad som syns och inte syns i medierna.

¹² www.sida.se

Svenskarnas biståndsvilja ökar

En undersökning av svenskars givande och syn på ideella organisationer visar att antalet bidragsgivare ökade markant de första månaderna 2005. Några veckor före flodvågskatastrofen i Asien, i december 2004, uppgav 62 procent av den svenska befolkningen att de skänkt pengar till ideella organisationer det senaste halvåret. I februari 2005 var motsvarande siffra 84 procent.¹³ Den ökade biståndsviljan som flodvågskatastrofen gav upphov till har hållit i sig visar en SCB-undersökning i december 2005.¹⁴

Även vad man skänker pengar till har förändrats. I december 2004 skänktes mest pengar till organisationer som främst arbetar med sjukdomsbekämpning och forskning. I februari 2005 gick merparten av bidragen i stället till katastrof- och hjälporganisationer. Flodvågskatastrofen fick svenskarna att omprioritera sina bidrag till de ideella organisationerna och de organisationer som fick störst mediegenomslag fick också störst andel bidrag.

Två av tre menar att medias bevakning är det som mest har påverkat vem de ska ge till. De organisationer som uppmärksammas i media påverkar alltså i stor utsträckning vilken organisation man skänker pengar till. Organisationer som arbetar med katastrof- och hjälparbete ligger i topp över de organisationer som människor säger sig vilja skänka pengar till bland de ideella organisationerna.¹⁵

"For the equivalent of two cups of coffee per person for the one billion affluent people in the world, we would cover all the needs of 31 million people in a desperate situation for a year."¹⁶

¹³ Banco Fonder, pressmeddelande: Drygt 8 av 10 svenskar har skänkt pengar senaste halvåret <http://www.banco.se/press/pressarkiv.asp?tpl=E42-Pressmaterial, 20050214>

¹⁴ Sida, www.sida.se/opinion05

¹⁵ Banco Fonder, pressmeddelande: Drygt 8 av 10 svenskar har skänkt pengar senaste halvåret <http://www.banco.se/press/pressarkiv.asp?tpl=E42-Pressmaterial, 20050214>

¹⁶ Jan Egeland, FN:s samordnare för humanitära insatser

Medias rapportering

Idag kan vi i direktsändning följa dramatiska händelseförlopp med världens medier rapporterade direkt på plats. Man talar om den så kallade ”CNN-effekten”, att ett krig uppfattas som ett krig först när CNN och andra mediebolag finns på plats för att leverera direktupptagna bilder av kriget. Medias närvaro respektive frånvaro avgör om det blir en nyhet eller inte.

Många kriser uppmärksammas medialt i större utsträckning i dag än tidigare. Men fortfarande lyser vissa kriser med sin frånvaro. Vad beror det på att det skrivs mindre om vissa kriser än om andra? Den selektiva rapporteringen beror oftast inte på en avsiktlig förvrängning av verkligheten utan kan till stor del förklaras med nyhetsvärderingens och nyhetsrapporteringens villkor.¹⁷ En rad prioriteringar i nyhetsrapporteringen kan förklara medias underrapportering av vissa kriser:^{18 19 20}

- **Medias krav på nyhetsvärde.** Svältande människor i Afrika är inte längre någon nyhet. Flera av de ”ignorerade” kriserna är kroniska och svårgripbara situationer, vilket har ett lågt nyhetsvärde.
- **Långsamma skeenden - plötsliga händelser;** ständigt pågående kriser med en långsam händelseutveckling är inte mediala. Plötsliga katastrofer får större uppmärksamhet än sakta framväxande epidemier eller långdragna katastrofer. Krig som påbörjas får större täckning än de som i tystnad aldrig tar slut.²¹
- **Närhetsprincipen - avlägsna kriser:** Media tenderar att rapportera om skeenden och händelser som ligger oss nära, såväl geografiskt som kulturellt. Ju fler som är eller känner sig berörda, desto större bevakning. Motsatt gäller om en katastrof är för avlägsen. Vi engagerar oss inte på samma sätt och kan inte identifiera oss med dem som drabbats. Avståndet kan vara rent geografiskt, men lika gärna etniskt, språkmässigt, religiöst eller i fråga om livsstil.
- **Svårigheter att genomföra rapportering.** Vissa katastrofer är svårare än andra att rapportera om, pga. att rapporteringen kan vara svår att genomföra fysiskt med besvärliga förhållanden på plats. Säkerhetsläget kan vara helt avgörande för bevakningen. I vissa fall är det helt enkelt för farligt för reportrar att rapportera på plats. 63 journalister dödades på grund av sin yrkesutövning under det 2005, vilket enligt organisationen Reportrar utan gränser är det högsta antalet dödade journalister sedan 1995.²²
- **Resursbrist.** Det kräver stora resurser för att rapportera på plats.

---

¹⁷ Journalistisk nyhetsvärdering, se publicitetstips på www.westander.se

¹⁸ Ignorerade kriser, bortglömda människor. Studie sammanställd i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan, 2003, Läkare Utan Gränser,

http://www.lakareutangranser.org/files/ignorerade_kriser.pdf

¹⁹ Ignorerade kriser 2003-2004. Studie sammanställd i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan, 2004, Läkare Utan Gränser,

<http://www.lakareutangranser.org/files/Ignoreradekriser2004.doc>

²⁰ Ross, Steven S. Toward News Understandings: Journalists & Humanitarian Relief Coverage

<http://www.crid.or.cr/digitalizacion/pdf/eng/doc16203/doc16203-a.pdf>

²¹ Omvärldsbilder: <http://www.omvarldsbilder.se/2005/051020-print.html>

²² Reportrar utan gränser, <http://www.reportrarutangranser.se/2005.html>

- **Kristrotthet.** Det stora antalet kriser slåss om utrymmet i media och för omvärldens engagemang. De kriser som inte är spektakulära, som till exempel tsunamin, skapar lätt en känsla av uppgivenhet och trötthet hos media, eftersom det är svårt att ”paketera” dem på ett nyhetsmässigt och intressant sätt.
- **Okunskap/icke-specialiserade journalister.** Journalister kan i många fall sakna specialistkunskaper i humanitära frågor och om vilka informationskällor som finns.
- **Okunskap hos biståndsorganisationerna om vad som styr medias rapportering.** Biståndsorganisationerna fyller en viktig uppgift i att förse media med relevant och nyhetsmässig information. Organisationerna är dock inte alltid medvetna om hur de själva kan bidra till och påverka medias rapportering av en krissituation.
- **Samspelet mellan media/journalister och biståndsorganisationer:** Under en pågående katastrof har journalister och hjälparbetare ett ömsesidigt behov av varandra. Organisationerna är beroende av medias rapportering; för att skapa uppmärksamhet för sitt arbete och för att öka bidragen till sina insatser medan media behöver nya och aktuella infallsvinklar samt förstahandsinformation.

En studie baserad på intervjuer med journalister över hela världen styrker huvuddragen i denna bild. Den främsta faktorn för att en kris eller katastrof ska få medial uppmärksamhet är ett stort antal döda, följt av biståndsarbetare med god kontakt med medierna och tillgång på bra bildmaterial. Uteblivet medialt genomslag anges främst bero på resursbrist, därefter kristrotthet.²³

En undersökning av tvåhundra engelskspråkiga tidningar visar att flodvågskatastrofen i Sydostasien fick mer medial uppmärksamhet under de första sex veckorna än vad de kriser som AlertNet listar som de tio mest ignorerade kriserna i världen tillsammans fått under hela 2004.²⁴ Det enorma mediegenomslaget för flodvågskatastrofen påverkade även genomslaget för övriga humanitära ämnen. Under fyra månader, fram till slutet av februari, sjönk medierapporteringen av de ”glömda” kriserna märkbart efter flodvågskatastrofen.²⁵ Flodvågskatastrofen är den i särklass mest omskrivna katastrofen någonsin och även den katastrof som fått störst gensvar från givare över hela världen.²⁶

”People dying in Africa is not new, but people being swept out to sea, killed in five minutes from a big wave that came up to the beach, that is new.”²⁷

²³ Ross, Steven S. Toward News Understandings: Journalists & Humanitarian Relief Coverage
<http://www.crid.or.cr/digitalizacion/pdf/eng/doc16203/doc16203-a.pdf>

²⁴ “AlertNet top 10 ‘forgotten’ emergencies, Reuters Foundation AlertNet
<http://www.alertnet.org/top10crises.htm>

²⁵ AlertNet: Tsunami dwarfs “forgotten” crises-research, <http://www.alertnet.org/printable.htm?URL=/the-facts/reliefresources/111044767025,051018>

²⁶ World Disasters Report 2005, International Federation of Red Cross <http://www.ifrc.org/publicat/wdr2005/index.asp>

²⁷ Reuters Foundation AlertNet: Tip Sheet: How to “sell” forgotten emergencies Andrew Gillingham, journalist
<http://www.alertnet.org/printable.htm?URL=/the-facts/reliefresources/112849858584,051018>

Även om media inte ensamt kan utpekas som orsak till varför vissa kriser inte får den hjälp från omvärlden som skulle behövas, finns flera exempel på där ett ointresse och långsam reaktion från det internationella samfundet leder till hjälpinsatser först när en katastrof når ut i medierna.²⁸ Media kan ge ögonblicksbilder från avlägsna och okända kriser vilket skapar förutsättningar för att lyfta fram glömda kriser.

Media kan underblåsa både viljan att skänka pengar och kraven på omedelbar handling. Men i värsta fall kan det leda till ogenomtänkta hjälpinsatser som mest är till för att synas och inte bygger på ordentliga bedömningar av de faktiska behoven.

Om regeringar och beslutsfattare redan har en strategi för en viss kris påverkas insatserna inte lika mycket av den bild media förmedlar av krisen i fråga. Däremot är det sannolikt att det kan påverka den politiska dagordningen och de akuta hjälpinsatserna samt privatpersoners gåvor.

“Some commentators argue that massive media output on the Asian tsunami has persuaded editors that humanitarian news is profitable, but others are scared it has pushed other disasters completely off the map.”²⁹

---

²⁸ World Disasters Report 2005, International Federation of Red Cross <http://www.ifrc.org/publicat/wdr2005/index.asp>

²⁹ Reuters Foundation AlertNet, Debate: Has tsunami carved a news niche for disasters?, 2005-12-14

Fallstudier

Orkanen Stan - Guatemala

Den humanitära situationen

Guatemala härjades under nästan 40 år av inbördeskrig och militärdiktaturer. Politiskt, socialt och ekonomiskt utanförskap och fattigdom för landets urbefolkning, mayaindianerna, samt den komplicerade frågan om jordäggande, är några av de bakomliggande orsakerna till konflikterna. Uppemot 200 000 människor beräknas ha dödats.

Snart tio år har gått sedan fredsavtalet slöts i december 1996. Flera val har hållits sedan 1985, vunna av konservativa partier. Demokratin är fortfarande svag och landet präglas av stora sociala orättvisor. Majoriteten av befolkningen lever i fattigdom. En paradox är att Guatemala har en av Centralamerikas högsta medelinkomster, trots att 80 procent av landsbygdsbefolkningen lever i fattigdom och 69 procent av dem i extrem fattigdom.³⁰ Genomförandet av Fredsavtalen fortskrider, men i långsam takt. Respekten för de mänskliga rättigheterna är i många avseenden bristfällig. Urbefolkningen, däribland särskilt kvinnor, diskrimineras och exkluderas i samhällslivet. Många människor är rädda för att engagera sig politiskt eftersom detta under kriget var förenat med fara för livet. Ännu i dag förekommer det hot och mord på människor som engagerar sig för mänskliga rättigheter.

Efter orkanen

Den 1 oktober 2005 nådde orkanen Stan Guatemala. I orkanens spår följde häftiga regn som orsakande översvämningar och över 900 jordskred på ett flertal platser i landet. Hela byar har begravts i jordmassorna och över 150 000 människor har drabbats, vilket utgör drygt tio procent av landets befolkning.³¹ Minst 2 000 personer dödades och ungefär hälften av dem var barn. Runt 1 200 barn har blivit föräldralösa efter orkanen.³² 1 478 hem har förstörts och 5 352 har skadats vilket har gjort att tiotusentals blivit av med inte bara sina hus utan även boskap och andra tillhörigheter. Totalt har över 5 000 familjer i 515 samhällen berörts. Byn Panabaj har förklarats som massgrav eftersom hela byn, och med den stora delar av invånarna, begravts under ett tio meter tjockt lertäcke. Även byn Tzanchaj begravdes av lera i jordskredet. Landets infrastruktur har tagit stor skada; vägar, broar, telefon- och elledningar.³³

Ihållande regn med risk för ytterligare jordskred försvårade räddningsarbetet. I Guatemala var vreden stor över att hjälpen tog så lång tid att komma fram och många var kritiska till regeringens sena reaktioner.

Att Stan fått så förödande konsekvenser beror på att de mest utsatta områdena befolkas av fattiga, som inte varit rustade för att möta katastrofen. Bristen på bostäder var till exempel stor redan innan katastrofen. Drygt en miljon bostäder saknas, 300 000 bostäder behöver rustas upp och i många fattiga områden saknas rent vatten, hälsovård, skolor och så vidare.³⁴ Hälften av barnen i Guatemala lider av undernäring. En stor andel av jordbruksmarken översvämmades av regnen och skördarna på landets högplatåer har gått förlorade.³⁵ Att regnen fått så allvarliga följder beror delvis på att bönderna avverkar skogen på sluttningarna för att få tillgång till åkermark.

³⁰ Sida: Kort om...Guatemala, <http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=503>, 2005-11-16

³¹ Humanitarian Appeal 2006, FN

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang

³² Tidningarnas Telegrambyrå, Många föräldralösa efter oväder i Guatemala, 2005-10-13

³³ Red Cross Crescent: Hurricane Stan: Guatemalan Red Cross distributes relief aid, <http://www.ifrc.org/docs/news/05/05101301>, 2005-12-01

³⁴ Sida: En nyckel till ett bättre liv. <http://www.sida.se/?d=265&a=962>, 2005-12-01

³⁵ Tidningarnas Telegrambyrå: FN vädjar om hjälp för orkanoffer i Guatemala, 2005-11-08

Fortfarande saknas en betydande andel av de av FN begärda biståndspengarna, vilket kan vara förödande i katastrofens efterföljande konsekvenser: extrem fattigdom, akut undernäring och minskade möjligheter för landet att leva upp till FN:s millenniemål.³⁶

Humanitärt bistånd

Sveriges humanitära stöd till Guatemala sträcker sig tillbaka till 1970-talet. Efter att fredsavtalen undertecknades inriktades biståndet till ett långsiktigt utvecklingsarbete för att stärka demokratin, jämlikheten och den ekonomiska utvecklingen samt att minska fattigdomen.³⁷

Av de 24,5 miljoner dollar som FN begärde i sin blyxtappell efter jordskreden i oktober 2005, saknades vid årsskiftet 9,5 miljoner dollar.³⁸ Fortfarande är behoven akuta av mat, vatten, personlig hygien, tillfälliga bostäder, mediciner med mera.

Sida har svarat på FN:s appeller om stöd till de områden som drabbats av översvämningar och jordskred. För Guatemala rör det sig om cirka 13 miljoner kronor. Därutöver har Sida beslutat om 4,3 miljoner i stöd till Diakonia, Rädda Barnen och svenska Röda Korset för dessa organisationers arbete i Guatemala.³⁹

Sida ger totalt 70 miljoner kronor i akut humanitär hjälp till de orkandrabbade länderna i Centralamerika. Pengarna går till FN:s barnfond Unicef, FN:s utvecklingsprogram UNDP och världshälsoorganisationen WHO.

Guatemala fick totalt nästan 101 miljoner kronor i utvecklingsbistånd från Sverige, utöver det humanitära biståndet.⁴⁰

---

³⁶ Humanitarian Appeal 2006, FN

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang

³⁷ Sida: Kort om... Guatemala, <http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=503>, 2005-11-16

³⁸ Humanitarian Appeal 2006, FN

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang

³⁹ Sida: Omfattande svenskt stöd till FN i Centralamerikas katastrofområden,

<http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=137&a=4089>, 2005-12-01

⁴⁰ Social infrastruktur, Ekonomisk infrastruktur, produktionssektor, miljö. Källa: mejlkontakt med Leif Nicholaisen, Sida, 20060222

Orkanen Katrina

Den humanitära situationen

Orkanen Katrina svepte in över den amerikanska sydkusten den 29 augusti 2005. Stormen, som mätte 70 meter per sekund, var egentligen inte värre än de stormar som varje år drabbar USA. Men orkanen orsakade en förödelse vars omfattning var enorm. Räddningsinsatserna var de största i USA:s historia.⁴¹ New Orleans cirka 500 000 invånare fick order om att lämna staden och människor evakuerades under en hel vecka med flyg, buss och på egen hand innan staden var så gott som tömd.⁴²

Det drabbade området motsvarar Storbritanniens yta. Orkanen träffade inte staden New Orleans men orkanen resulterade i stora översvämningar i staden, när flera skyddsvallar gav vika för de enorma vattenmassorna. Den officiella siffran över omkomna är drygt 1 000 människor, främst i Mississippi, Louisiana, Alabama och Georgia.⁴³ 60 000 hem blev totalförstörda av översvämningarna.

Humanitärt bistånd

FN har inte gått ut med någon blixtpell och Sverige har inte givit något bistånd till USA:s katastrofarbete efter orkanen Katrina.

---

⁴¹ Svt.se: Förödelse i orkanen Katrinas spår, www.svt.se

⁴² Utrikespolitiska Institutet: Supermakten och orkanen, Utrikesanalys nr 38 2005, 050922

⁴³ Red Cross Information Bullentin: United States: Hurricanes Katrina and Rita, 051005

Medias rapportering av orkanerna Katrina och Stan

Orkanen Katrina, till skillnad från orkanen Stan, var en naturkatastrof med globala konsekvenser. Världsekonomin är till stora delar sammanflätad med USA:s ekonomi vilket gjorde att många fruktade att orkanens följder skulle bli märkbara även på andra håll i världen, främst genom en försvagad dollar samt stigande oljepriser.

Att en naturkatastrof kunde få sådana förödande konsekvenser i ett av världens mest moderna länder chockade många och väckte en förundran över att ett rikt land som USA stod så handfallet inför orkanens framfart och förödelse. USA, som är en nyckelaktör på den internationella scenen och internationella hjälpinsatser, stod plötsligt inför en situation som de näppeligen kunde hantera utan hjälp utifrån. Att människor drabbas svårt och att myndigheter och regering uppvisar stora brister i katastrofarbetet i ett fattigt land som Guatemala överraskar inte på samma sätt.

I detta avseende har de båda katastroferna flera beröringspunkter. Att det civila samhället rasar samman och att människor börjar handla irrationellt vid en katastrof i ett u-land är nästan något man, lite fördomsfullt, förväntar sig. Men att en katastrof av Katrinas omfattning även förmår att slå ut ett civiliserat välfärdssamhälle bevisar att i katastrofsituationer blir de mänskliga reaktionerna påfallande lika, oavsett om man bor i Guatemala eller i USA.

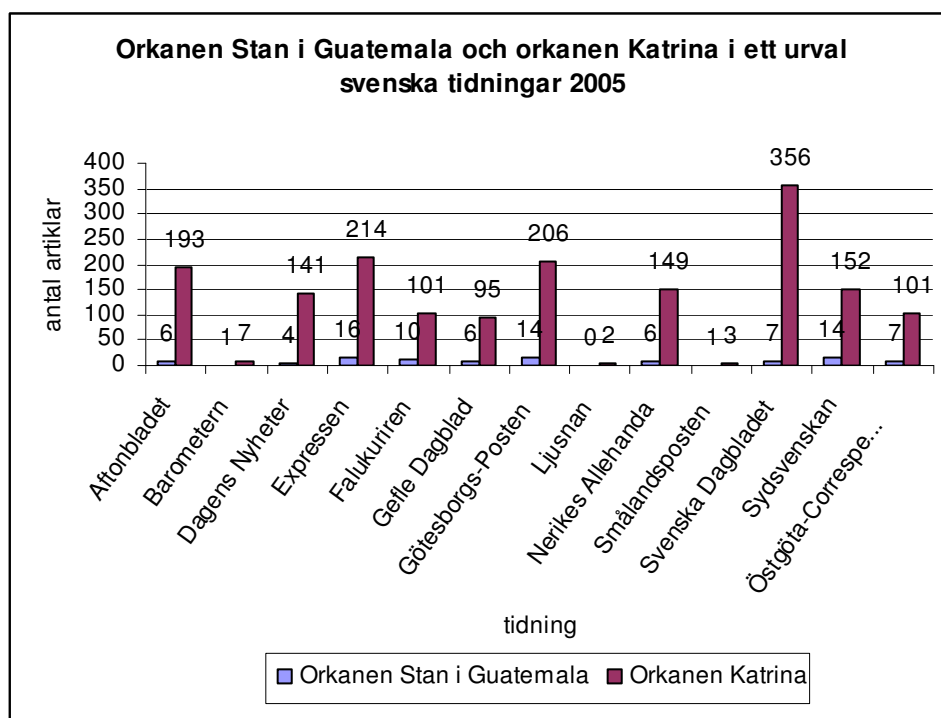
Katastrofen i Guatemala orsakade dubbelt så många dödsfall som Katrina i USA. Att Stan fick sådana förödande konsekvenser beror på att de mest utsatta områdena befolkas av fattiga, som inte varit rustade för att möta katastrofen. Bristen på bostäder var till exempel stor redan innan katastrofen. Att regnen fick så allvarliga följder beror delvis på att bönderna avverkar skogen på sluttningarna för att få tillgång till åkermark.

Rapporteringen från de både orkanerna skiljer sig kraftigt. Totalt publicerades 2061 artiklar om orkanen Katrina och 44 om orkanen i Guatemala i ett urval svenska tidningar under 2005. I de båda rikstäckande tidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet var antalet artiklar och notiser om orkanen i Guatemala 4 respektive 7 och antalet artiklar och notiser om orkanen Katrina 141 respektive 356. Antalet TT-meddelanden om Katrina var 389 och endast 31 om orkanen i Guatemala.⁴⁴

Lokalmedias rapportering visade också stora skillnader, med ett klart överslag för antalet artiklar om Katrina, medan antalet artiklar om Stan i Guatemala är försvinnande få.

---

⁴⁴ Källa: Affärsdata, www.ad.se

45

Katrinans framfart var mycket TV-mässig: reportrar på plats visade redan innan orkanen nått land hur människor förberedde sig genom att bunkra upp förnödenheter eller i ringlande bilköer fly till säkrare platser. De drabbade områdena i Guatemala gick inte att nå på grund av raserade vägar, vilket var en anledning till att en medial direktrapportering i stort sett uteblev. Det är också värt att notera att rapporteringen från USA naturligtvis underlättas av det faktum att det redan från början fanns reportrar stationerade i landet, det vill säga de behövde inte sändas dit för att bevaka orkanen.

Det är inte alltid den katastrof som är ”störst” i meningen flest döda, som skapar mest rubriker. I fallet med Katrina och Stan kan man säga att störst, i betydelsen mäktigast, gick först när det gäller den mediala bevakningen. Kanske berodde det enorma intresset från omvärlden till stor del på den uppseendeväckande bristen på snabb och relevant hjälp till de drabbade. Även närhetsprincipen torde ha spelat en stor roll; USA ligger oss närmare kulturellt och ekonomiskt än vad Guatemala gör. En orkan med katastrofala följder har ett betydligt större nyhetsvärde om den inträffar i världens mäktigaste land, med globala ekonomiska konsekvenser, än i ett av världens fattigaste länder. Oavsett dödsoffer och antal drabbade.

⁴⁵ Källa: Affärsdata, www.ad.se. Sökord: orkan* AND Guatemala, orkan* AND Katrina

Kongo-Kinshasa

Den humanitära situationen

Kongo-Kinshasa betraktas av många som en av de största humanitära katastroferna i nutid. Katastrofens omfattning är enorm. Över 1 000 människor dör varje dag som en direkt följd av krig och konflikter mellan olika grupperingar.⁴⁶ Under drygt tio års tid har Kongo-Kinshasa haft en väpnad konflikt mellan regeringsstyrkor och rebellgrupper. Sedan 1998 har över 3,8 miljoner Kongo-Kinshasaleser dött av kriget eller av dess konsekvenser, som sjukdom och undernäring.⁴⁷ Fattigdom, ett sönderfallet sjukvårdssystem och bristen på medicin är de största hoten för människors liv och hälsa, liksom attacker på civilbefolkningen. Kriget har i stor utsträckning förstört landets infrastruktur.

Konflikter mellan olika beväpnade grupper har försatt drygt 2,5 miljoner människor på flykt, de flesta inom landet. Många grupper har utnyttjat den kaotiska situationen, flera väpnade grupper strider för få kontroll över landets naturtillgångar och civilbefolkningen utsätts systematiskt för plundring, våldtäkt, mord och tortyr.

Kongo-Kinshasa finns med på flera listor över aktuella ignorerade kriser: FN:s ”The UN List of World’s 21 forgotten crises”; AlertNets ”Top 10 Forgotten Emergencies 2005 (där Kongo-Kinshasa toppar listan) och Läkare Utan Gränser ”Top 10 Most underreported Humanitarian Stories of 2004”.

Fredsavtalet som slöts 2002 samt fredskonferensen i Sun City, Sydafrika 2003, ledde till att en övergångsregering tillsattes. I december 2005 tog folket ställning till den konstitution som arbetats fram i en folkomröstning som med ett relativt högt valdeltagande ansågs som lyckad. En stor majoritet av Kongo-Kinshasaleserna säger ja till den nya författning som ska bana väg för valet i juli 2006.

Trots dessa steg mot fred och stabilitet är läget fortfarande mycket spänt och den humanitära situationen är akut i många delar av landet. De demokratiska framsteg som gjorts är inte entydiga då de i många fall inte har någon större förankring i verkligheten. Mycket återstår innan samhället genomsyras av demokrati och en grundläggande respekt för de mänskliga rättigheterna.

Trots att striderna i landet avtagit betraktas hälsoläget som katastrofalt i landet. Fokus har legat på den politiska övergångsprocessen, vilket inneburit att hälsovården nonchalerats under de senaste åren. Läkare Utan Gränser skriver i en rapport att omvärlden måste behandla den bristfälliga hälsovården som ett akut ärende för att inte fler människor ska dö i onödan av behandlingsbara sjukdomar, som till exempel malaria.⁴⁸ I vissa områden är barnadödligheten sex gånger högre än vad som anses utmärka en katastrofsituation. Bristen på sjukvård, även i områden där det inte pågår stridigheter, leder till ännu högre dödlighet till följd av sjukdomar som malaria, hiv/aids och kolera.

Det svåra säkerhetsläget har påverkat det internationella biståndet. Till exempel har Läkare Utan Gränser dragit bort sin personal från Ituri-området efter det att två medarbetare i juni 2005 kidnappades och hölls fångna under tortyr i tio dagar.⁴⁹ Den största och dyraste FN-styrkan finns i Kongo-Kinshasa-Kinshasa, med 17 000 soldater. De internationella styrkorna har svårigheter att ge beskydd åt befolkningen och stabilisera utvecklingen i landet.

⁴⁶ Diakonia, Kongo-Kinshasa Kinshasa (DRK), http://www.diakonia.se/Kongo-Kinshasa_presentation.htm.

⁴⁷ Humanitarian Appeal 2006, FN

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang

⁴⁸ TT: Katastrofalt hälsoläge i Kongo-Kinshasa-Kinshasa, 2005-11-15

⁴⁹ <http://www.doctorswithoutborders.org>

Humanitärt bistånd

FN ber i sin appell inför 2005 om 187 miljoner dollar för Kongo-Kinshasa. Halvårsrapporten av appellerna i juli 2005 visar att Kongo-Kinshasa fått mindre pengar än föregående år.⁵⁰ Sverige besvarade FN:s appeller med ett bidrag på 34 miljoner kronor. Totalt utgick 110 miljoner kronor från Sida i humanitärt bistånd till Kongo-Kinshasa under 2005. Därutöver tillkommer övriga insatser inom utvecklingsarbetet på sammanlagt drygt 66 miljoner kronor.⁵¹

De största givarna koncentrerat de sitt bistånd under året till folkomröstningen i november, som var mycket kostsamma på grund av den bristfälliga infrastrukturen samt landets storlek. Till följd av denna fördelning av biståndet har de humanitära insatserna underfinansierats, trots ett fortsatt akut behov. Därför beslutade Sida i oktober att bidra med 25 miljoner kronor till akuta humanitära insatser.⁵²

”En tsunami äger rum var femte månad i Kongo-Kinshasa-Kinshasa, år ut och år in.”⁵³

---

⁵⁰ Humanitarian Appeal 2006, FN

http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang=en

⁵¹ Social infrastruktur, ekonomisk infrastruktur, miljö samt övrigt. Källa: mejlkontakt med Leif Nicholaisen, Sida, 20060222

⁵² Sida, <http://www.sida.se/sida/jsp/sida.jsp?d=139&a=1559>, hämtad 060104

⁵³ TT: Egelands braskande rubriker, 2005-05-27

Irak

Den humanitära situationen

Före invasionen 2003

Konflikter, våld och brott mot de mänskliga rättigheterna har varit en del av vardagen i Irak under flera årtionden. Under Saddam Husseins styre utvecklades Irak till ett rättslöst samhälle där tusentals människor dödades och många rapporterades som försvunna. Flera massgravar har hittats de senaste åren.⁵⁴ FN har beskrivit övergreppen i Irak som ”extremt grova”.⁵⁵ Amnesty International har under flera årtionden drivit kampanjer för att uppmärksamma det irakiska folkets situation.⁵⁶

Irak har varit en av de mest utvecklade ekonomierna i arabvärlden, mycket tack vare tillgången på viktiga naturtillgångar, där oljan spelar en framträdande roll. Men efter kriget mot Iran 1980-1988 och de efterföljande internationella sanktionerna kördes ekonomin i botten och landet förlorade en stor del av sin ekonomiska handlingsfrihet. Kriget innebar också stora materiella skador, försämrad levnadsstandard och fattigdom samt ett stort antal döda bland civilbefolkningen.

Efter invasionen 2003

USA:s och de allierades attack, som inleddes i mars 2003 med syfte att störta Saddam Husseins regim, har bidragit till att civilbefolkningens tillvaro präglas av våld, osäkerhet och hot mot grundläggande mänskliga rättigheter. Kriget har haft förödande konsekvenser för landets infrastruktur, hälso- och sjukvård och samhällsstruktur. Många irakier saknar fortfarande rent vatten, el och bensin, men framför allt, säkerhet.⁵⁷ Behovet av hjälp utifrån är fortfarande stort.

De allierade har enligt internationell humanitär rätt en skyldighet att säkerställa lag och ordning i landet. Brister i den militära makten har dock öppnat för flera och mycket blodiga terrorattacker riktade mot civila. Situationen beskrivs omväxlande som terrorism, gerillakrig, jihad och inbördeskrig. EN tredjedel av de 25 värsta terrordåden i världen sedan 1980 har inträffat i Irak efter Saddam Husseins fall 2003.⁵⁸

”Under de senaste två veckorna efter bombdåden i London, då minst 56 personer omkom, dödades nästan fem gånger så många irakier enbart i självmordsattacker. Över 20 bilbomber sprängdes under en sjudagars period. Men våldet i Irak – terrordåden och gerillakriget – har nått en sådan omfattning att det ofta inte ens blir en notis i internationell press.”⁵⁹

⁵⁴ Sida Landanalys, www.sida.se

⁵⁵ Sida Landanalys, www.sida.se

⁵⁶ Amnesty International, Iraq: People come first, www.amnestyinternational.org

⁵⁷ Utrikespolitiska Institutet, utrikesanalyser 2005, 27 januari: Irakvalet ger hopp trots våldet

⁵⁸ TT: Fakta: Värsta terrordåden sedan 1980, 2005-09-14

⁵⁹ Inget slut på irakiska blodbadet Utrikespolitiska Institutet, Utrikesanalyser 2005, 21 juli, <http://www.ui.se/>

Enligt organisationen Iraq Body Count har mellan 27 000 och 30 000 civila dödats efter invasionen i mars 2003.⁶⁰ Antalet döda kan dock vara fler, eftersom dödsfall som endast rapporterats i irakisk press inte räknats in. FN beräknar att över 10 000 familjer mellan den 1 september och den 31 oktober 2005 har drivits från sina hem på grund av militära operationer, såväl från de allierades som de irakiska trupperna.⁶¹

Konflikten gick under 2005 in på sitt tredje år. Strax före jul 2004 avslutade USA sökandet efter de massförstörelsevapen vars existens motiverat angreppet på Irak. I slutet av 2005 erkände president Georg W. Bush att invasionen av Irak hade byggts på felaktiga underrättelser. Den amerikanska kritiken blev allt mer högljudd under året. Ett flertal amerikanska opinionsundersökningar pekar på att amerikanernas förtroende för George Bushs stadigt sjönk. I juni 2005 nådde han de lägsta opinionssiffrorna under sin presidentperiod.

Demokratiseringsprocessen i Irak tar stapplande steg framåt, med val och folkomröstningar planenligt, om än inte konfliktfritt, genomförda. Under det gångna året gick det irakiska folket till valurnorna tre gånger. I det första valet utsåg en generalförsamling, i det andra landets författning och i det tredje det nya irakiska parlamentet. I november 2005 inleddes rättegången mot Saddam Hussein.

Det humanitära argumentet för invasionen var att rädda irakierna från Saddamdiktaturens våld. Det stora antalet civila dödsoffer i Irak innebär att den humanitära effekten inte bara uteblivit, utan blivit negativ för folket.⁶²

Humanitärt bistånd

Sverige, som genom Sida givit humanitärt stöd till Irak sedan 1991, har varit en av världens största givare av humanitärt bistånd till Irak. Mellan 2000 och 2002 bidrog Sverige med i genomsnitt 45 miljoner kronor årligen i humanitärt bistånd. 2003 ökade stödet till drygt 95 miljoner kronor, medan det under 2004 åter sjönk, till cirka 32 miljoner kronor. Biståndet har utvecklats mot ett mer långsiktigt utvecklingsarbete för att återuppbygga landet som demokratisk rättsstat och för att säkerställa säkerhetsläget.⁶³

Det svenska humanitära biståndet till Irak var 22 miljoner kronor under 2005. Därtill tillkommer drygt 50 miljoner kronor i utvecklingsstöd. Sverige antog 2004 en utvecklingsstrategi för Irak om högst 400 miljoner kronor. En stor del av stödet kanaliseras genom FN:s och Världsbankens särskilda fond för återuppbyggnaden av Irak. Det svenska stödet går till samhällsstyrning, det civila samhället, valet och energisektorn.⁶⁴

Säkerhetsläget i landet gör det farligt för humanitära organisationer att verka i landet. Detta har lett till att militära styrkor i flera fall får ansvaret för humanitära insatser samt återbyggnadsarbete.

---

⁶⁰ Iraq Body Count, <http://www.iraqbodycount.org/>

⁶¹ Human Rights Report 1 September – 31 October 2005, UN Assistance Mission for Iraq (UNAMI)

⁶² TT: USA får underkänt av folkrättsexpert, 2005-07-19

⁶³ Sida Country Report 2004; Iraq, Juni 2005, www.sida.se

⁶⁴ Utrikesdepartementet, <http://www.regeringen.se/sb/d/4250>

Medias rapportering av Kongo-Kinshasa och Irak

Irakkrisen är sedan USA:s invasion av Irak i mars 2003 ett av de pågående krig det rapporteras mest om i media. Vi känner igen rubrikerna – ”Ännu en blodig dag i Irak”⁶⁵ ”Ännu en blodig helg i Irak”.⁶⁶

Rapporteringen under 2005 har varit starkt kopplad till USA och Irakkrigets konsekvenser för såväl den amerikanska inrikes- som utrikespolitiken. Ytterst få artiklar har en nationell, irakisk nyhetsvinkel. Majoriteten av artiklarna har i stället ett mer internationellt ursprung, starkt präglad av USA:s och de allierades insatser i landet, det sviktande stöd för dessa insatser och kopplingarna till kampen mot terrorismen.

Ett urval svenska tidningar publicerade totalt 6 010 artiklar och notiser om Irak och 521 artiklar om Kongo-Kinshasa under 2005.⁶⁷ DN publicerade 984 artiklar och notiser om Irak och 83 som handlade om Kongo-Kinshasa. I Svenska Dagbladet var antalet 1 835 för Irak och 150 för Kongo-Kinshasa. Även antalet TT-meddelanden är avsevärt fler för Irak, 2 647 stycken mot 273 för Kongo-Kinshasa. Likaså i landsortspress är skillnaden i rapportering markant, se diagrammet nedan.

Irak är för tredje året i rad det farligaste landet att vistas i för journalister. Av de totalt 63 journalister som dödades under året dog 24 av dem, samt fem medieassistenter, i Irak.⁶⁸

Under de år som kriget pågått i Kongo-Kinshasa har omvärlden och media visat ett tämligen svalt intresse för konflikten, trots att Kongo-Kinshasa enligt flera bedömare anses vara den största pågående humanitära krisen. Mediegenomslaget har ökat under 2005 med 521 publicerade artiklar och notiser gentemot föregående år, då 439 artiklar publicerades. 2003 publicerades 473 artiklar och notiser. Att situationen i Kongo-Kinshasa vid flera tillfällen har uppmärksammats av media har lett till att det numera finns en ökad medvetenhet om den djupa kris landet befinner sig i sedan lång tid.

När International Rescue Committee (ICR) offentliggjorde sin beräkning över antalet människor som har dödats i Kongo-Kinshasa sedan 1998 ledde till ett nytt intresse från såväl media som det internationella samfundet. Plötsligt var det möjligt att förstå vidden av situationen i Kongo-Kinshasa, och det gick att jämföra eller ”mäta” gentemot till exempel tsunamins dödsoffer.

Bevakningen av Kongo-Kinshasa är dock begränsad och tillfällig, vilket bland annat beror på säkerhetsläget, de stora avstånden och sporadiska strider. Under perioder när striderna koncentrerats till specifika ställen har rapporteringen ökat.⁶⁹ Men frågan kvarstår om den mediala uppmärksamheten bidragit till att förbättra säkerhetsläget för civilbefolkningen. Avsaknaden av en varaktig rapportering ger de stridande rebellstyrkorna fritt spelrum att ostört fortsätta att utsätta civilbefolkningen för övergrepp.

I Kongo-Kinshasa dödades två journalister under året.⁷⁰

---

⁶⁵ TT: Ännu en blodig dag i Irak, 2005-11-15

⁶⁶ TT: Ännu en blodig helg i Irak, 2005-05-01

⁶⁷ Källa: Affärsdata, www.ad.se

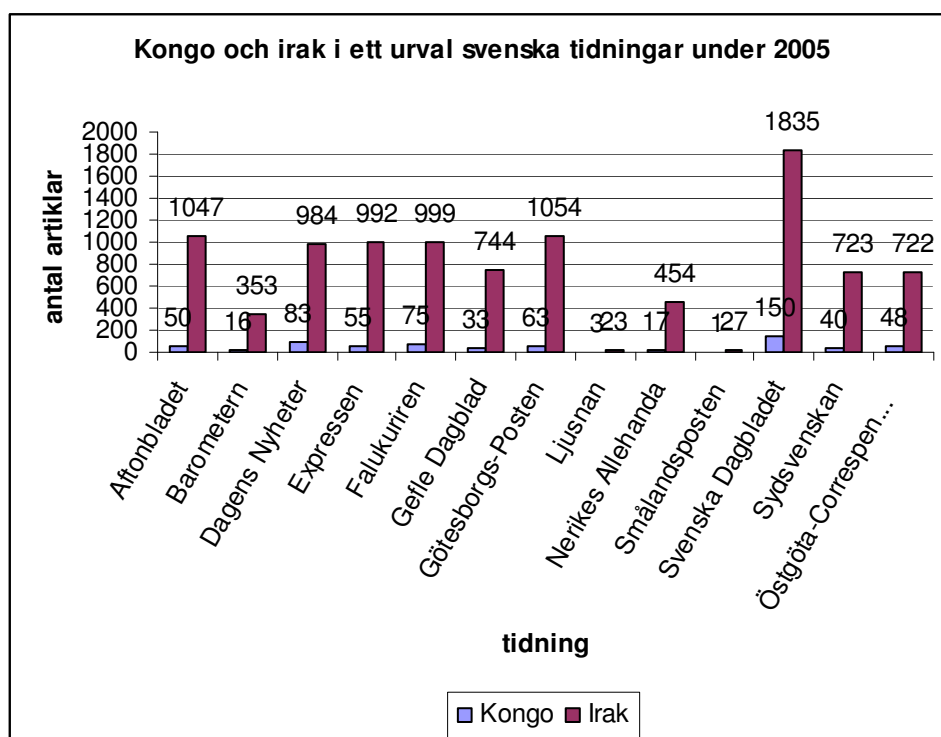
⁶⁸ Reporters Without Borders, Press freedom in 2005, <http://www.rsf.org/>

⁶⁹ International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies: World Disasters Report 2005

⁷⁰ Reporters Without Borders, Press freedom in 2005, <http://www.rsf.org/>

Irak är knappast en ignorerad kris. Tvärtom får landet stor medial uppmärksamhet och en stor andel biståndsmedel. Kofi Annan och FN förklarar omvärldens negligierande av Kongo-Kinshasa och andra ignorerade kriser just på det fokus Irak och Afghanistan har fått under de senaste åren. Däremot skulle man kunna hävda att den irakiska civilbefolkningen glöms bort. Mycket av det som skrivs om Irak pågår någon annanstans – i USA, i England, i FN. Den irakiska vardagen skrivs det väldigt lite om. Iraq Body Count och Oxford Research Group menar att det stora antalet civila som dödats i militärt våld under de senaste två åren, där vart tionde offer var ett barn, är den ”bortglömda kostnaden” för kriget.⁷¹

Skeendet i Kongo-Kinshasa är svårare för media att fånga och visualisera, med utdragna och ”enformiga” konflikter och en vardag där döden blivit en del av tillvaron. Människor som dör i sjukdom eller undernäring är inte lika dramatiskt och inte heller en nyhetshändelse av samma slag som när en självmordsbombare på en fullsatt marknad i Bagdad drar 60 människor med sig i döden.

72

Men till och med när en konflikt får stor uppmärksamhet, som den i Irak, riskerar ändå civilbefolkningen att hamna i skymundan. Så är även fallet i Kongo-Kinshasa, där omvärldens fokus under 2005 till stora delar legat på den politiska processen, med folkomröstningen i december. Detta gäller både den mediala uppmärksamheten och andelen bistånd, som riktats mot dessa processer.

⁷¹ TT: 25 000 civila irakier dödade hittills, 2005-07-19

⁷² Källa: Affärsdata, www.ad.se. Sökord: Kongo-Kinshasa, Irak.

Varför ignoreras kriser?

2005 kommer att gå till historien som ett av de värsta katastrofåren i modern tid. När FN i slutet av 2005 summerade året konstateras det att katastroferna varit så många att flera av dem hamnat i skymundan. De har inte uppmärksammats av media och inte heller fått tillräckligt med humanitärt bistånd. Flodvågskatastrofen i Sydostasien slog alla rekord på insamlade pengar och bidrag, men det öronmärkta biståndet fick konsekvenser för andra och mer ouppmärksammade kriser.

Människor över hela världen har under 2005 visat en enorm solidaritet med drabbade och utsatta människor i olika kriser och katastrofer. Viljan att hjälpa är stor – men vilka som bäst behöver hjälpen är inte alltid uppenbart då många människors lidanden är osynliga för resten av världen.

För att kunna benämna en kris som ignorerad krävs information om krisen, men ju mindre information det finns, ju värre och ju mer bortglömd kan situationen vara. Organisationernas listor över ”ignorerade kriser” riskerar ironiskt nog i sin tur att ignorera andra kriser: en samsyn kring vilka kriser som ignoreras kan till och med öka risken för att andra kriser helt hamnar i skymundan.

Flera av de humanitära katastroferna skulle kunna gå att undvika genom att i tid uppmärksamma oroshärdar och konflikter, innan de resulterar i mänskliga katastrofer. När omvärlden riktar sin uppmärksamhet åt ett annat håll ges fritt spelrum för konflikter att utvecklas till humanitära katastrofer.

Det finns ett samband mellan flera av årets naturkatastrofer - flodvågskatastrofen i Sydostasien, jordskälvet i Pakistan, orkanen Stan i Centralamerika och orkanen Katrina i New Orleans – nämligen att de drabbade områdena har en befolkning som på grund av fattigdom varit särskilt sårbar och utsatt. Förödelsen har varit störst i högriskområden, där människor och byggnader inte är rustade för att möta naturkatastrofer. Det är också i dessa områden som konsekvenserna av en naturkatastrof blir som störst.

En naturkatastrof går inte att stoppa, men däremot är det möjligt att till stora delar minimera dess konsekvenser. Informationsspridning, förebyggande varningssystem i kombination med fattigdomsbekämpning är viktiga faktorer i detta arbete.

Förebyggande och långsiktiga insatser är svårare att ”sälja” till biståndsgivare än insatser där givarna kan se snabba och konkreta resultat av sina bidrag i form av till exempel tält, filter, mediciner, livsmedel och så vidare. Att människor är villiga att hjälpa människor i nöd har flodvågskatastrofen i Sydostasien med råge bevisat. Däremot styrs denna generositet inte alltid av det faktiska hjälpbehovet. Medietäckningen av en katastrof har stor betydelse för omvärldens uppmärksamhet och bistånd, vilket till exempel situationen i Niger visar: först efter det att media på sommaren 2005 uppmärksammade den pågående matkrisen sattes hjälpinsatserna in på allvar. Tyvärr kom hjälpen för sent för många.

Sambandet mellan mediernas bristande rapportering av till exempel Kongo-Kinshasa och det bistånd som betalas ut till landet har inte ett uppenbart samband. Att hävda att biståndet alltid påverkas i negativ riktning när mediebevakningen lyser med sin frånvaro, är inte hela sanningen. Situationen är mer komplex än så. Givarländerns politiska eller geopolitiska intressen är en avgörande faktor. Att Irak fått stora mängder bistånd de senaste åren och uppmärksammats i medierna världen över, är knappast för att den irakiska civilbefolkningen har det svårt. Nej, det är andra intressen som styr: kriget mot terrorismen, Iraks oljetillgångar, jakten på kärnvapen.

Kongo-Kinshasa är idag inte lika strategiskt viktigt för västvärlden. Säkerhetsläget i landet är mycket svårt, vilket gör att omvärlden, inklusive FN, har svårt att hantera situationen i landet. Det är ett riskfyllt arbete, såväl för biståndsarbetare, FN-soldater som journalister. Situationen i Irak är också farlig, men det uppvägs av det internationella intresset för utvecklingen i landet.

Vid plötsliga naturkatastrofer, som de båda orkanerna, är hjälpbehovet akut och tydligt. Det som behövs är filter, mat, mediciner och så vidare. Här är det lättare att bortse från korrupta regimer eller andra aspekter som visserligen inte ska påverka biståndet, men ändå gör det. Resultaten av insatserna är konkreta och mätbara. Ändå får många drabbade inte den hjälp från omvärlden som de skulle behöva.

I fallet med Guatemala efter jordskreden är den mediala rapporteringen försvinnande liten jämfört med rapporteringen om Katrina. Sverige bistod visserligen katastrofarbetet i Guatemala med 47 miljoner kronor, medan inget bistånd utgick till USA.

Närhetsprincipen spelar en avgörande roll i detta fall: USA ligger oss närmre än Guatemala på flera plan – vi har en relation till USA som bygger på en kulturell igenkänning och identifikation, något vi inte upplever med mayaindianerna i Guatemala. Vi kan ta till oss katastrofen i New Orleans på ett helt annat sätt. Kanske har flera av oss till och med varit där, promenerat runt i de franska kvarteren och lyssnat på Cajunmusik.

Vems är ansvaret?

Vems är då ansvaret att uppmärksamma ignorerade kriser och människors enskilda och kollektiva lidande för att bidra till att mobilisera den hjälp som behövs? Är det ditt och mitt ansvar, som privatpersoner och medmänniskor? Sidas? Är det FN:s ansvar? På sätt och vis kan man säga att det är allas ansvar, fast på olika sätt. Olika aktörer tar ansvar, eller borde ta ansvar, på olika sätt.

Det är enkelt att utse media till syndabock. Men det är inte hela sanningen. Media drivs inte av en mission att bistå människor som har det svårt, utan det är själva rapporteringen som står i fokus.

Naturligtvis har det internationella samfundet, FN och länders regeringar ett ansvar att fördela det humanitära stödet efter behov, och inte låta sig styras av andra intressen. Ett humanitärt bistånd, som inte tar hänsyn till politiska eller andra intressen, är en förutsättning för att ge människor i nöd den hjälp de behöver. Omvärldens utrikespolitiska intressen ska inte tillåtas styra biståndet, vilket till stora delar är fallet med Irak.

Var i detta står biståndsorganisationerna själva? Vad kan biståndsarbetare göra för att synliggöra sitt arbete och för att öka människors bidragsvilja – inte bara till tsunamin utan också till andra, och mer osynliga katastrofer?

Biståndsorganisationerna har en avgörande betydelse för att höja omvärldens engagemang, i rollen som förmedlare av information och som aktörer som arbetar för att konflikter inte ska tillåtas att ”glömmas bort”.

I olika oroshärdar eller konfliktområden är det ibland endast biståndsorganisationer som finns på plats. Även vid plötsliga katastrofer, som naturkatastrofer, är det inte sällan biståndsorganisationerna som är först på plats, eftersom de är stationerade i många delar av världen.

I många humanitära katastrofer saknas de traditionella incitamenten för medial och politisk uppmärksamhet, då faller ett extra tungt ansvar på biståndsorganisationerna att skapa nödvändig uppmärksamhet och engagemang.

”Det förvånar mig tyvärr inte att jordskalv fortfarande får så stora konsekvenser. Det finns många utsatta områden på jorden där dåliga sociala förhållanden och undermåliga byggnader gör att många människor dör. Så kommer det att vara tills man minskar fattigdomen och börjar bygga bättre.”⁷³

---

⁷³ Göteborgs-Posten: En kvarts miljon har dött på tio månader, Citat av Reynir Bödvarsson, seismolog och föreståndare för Svenska seismologiska stationsnätet vid Uppsala universitet. 2005-10-10

Referenser

Internet:

Affärsdata
www.ad.se

AlertNet top 10 'forgotten' emergencies, Reuters Foundation AlertNet
<http://www.alertnet.org/top10crises.htm>

Andersson, Jan Joel, Utrikespolitiska Institutet, Supermakten och orkanen, Utrikesanalys nr 38 2005
<http://www.ui.se/>

Annual Report 2005, Reporters Without Borders
<http://www.rsf.org/>

Banco Fonder, pressmeddelande: Drygt 8 av 10 svenskar har skänkt pengar senaste halvåret
<http://www.banco.se/press/pressarkiv.asp?tpl=E42-Pressmaterial>

Diakonia, Kongo-Kinshasa Kinshasa (DRK)
http://www.diakonia.se/Kongo-Kinshasa_presentation.htm.

Doctors Without Borders, 7th Annual World's 10 most underreported stories 2004
<http://www.doctorswithoutborders.org/publications/reports/2005/top10.html>

Forgotten crises assessment 2005, ECHO,
<http://europa.eu.int/comm/echo/>

Humanitarian Appeal 2006, FN
http://ochaonline.un.org/humanitarianappeal/webpage.asp?Nav=_overview_en&Site=_overview&Lang=en

Ignorerade kriser, bortglömda människor. Studie sammanställd i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan, 2003, Läkare Utan Gränser,
http://www.lakareutangranser.org/files/ignorerade_kriser.pdf

Ignorerade kriser 2003-2004. Studie sammanställd i samarbete med Westander Publicitet & Påverkan, 2004, Läkare Utan Gränser,

http://www.lakareutangranser.org/files/ignorerade_kriser2004.doc

Olsson Leif, Omvärldsbilder
<http://www.omvarldsbilder.se/2005/051020-print.html>

Red Cross Information Bulletin, United States: Hurricanes Katrina and Rita,
http://www.ifrc.org/cgi/pdf_appeals.pl?rpts05/USHurricaneKatrinaIB0512.pdf

Tsunami dwarfs "forgotten" crises-research Reuters Foundation AlertNet
http://www.alertnet.org/printable.htm?URL=/the_facts/reliefresources/111044767025

Ross, Steven S. Toward News Understandings: Journalists & Humanitarian Relief Coverage
<http://www.crid.or.cr/digitalizacion/pdf/eng/doc16203/doc16203-a.pdf>

Reportrar utan gränser
<http://www.reportrarutangranser.se/2005.html>

Sida
www.sida.se

Svt.se
www.svt.se

The UN List of World's 21 Forgotten Crises, FN
<http://print.infoplease.com/ipa/A0920809.htm>

Utrikesdepartementet
<http://www.regeringen.se/sb/d/4250>

Westander Publicitet & Påverkan, Journalistisk nyhetsvärdering
www.westander.se

World Disasters Report 2004, Red Cross
<http://www.ifrc.org/publicat/wdr2004/>

World Disasters Report 2005, International Federation of Red Cross
<http://www.ifrc.org/publicat/wdr2005/index.asp>

Muntlig (per mejl)

Leif Nicolaisen, Sida, 20060222